

ősi imádságra-hívásnak: 'Conversi ad Dominum' — Forduljunk az Úr felé! Ily módon mind együtt az Egyetlenre tekintünk, akinek halála elszakította a templom kárpitját, az Egyre, aki az Atya előtt áll érettünk, és karjaiba zár minket, hogy minket tegyen az új, élő templommá. Amikor a keresztet az oltár szélére rakják, hogy a hívők zavartalanul lássák a papot, ezt abszurd jelenségének tartom, mely az utóbbi idők dekadenciáját jellemzi. A keresztt elvonja a figyelmet a papról??? Hát a pap fontosabb, mint az Úr? Ezt a hibát orvosolni kell, mégpedig olyan gyorsan, amint csak lehet. Ezt meg lehet tenni mindenféle átépítés nélkül. Az Úr a hivatkozási pont. Ő a történelem felkelő Napja. Ezért kell ennek a Szervedés keresztiének lennie, mely a szenvedő Urat jeleníti meg, ki érettünk engedte, hogy lándzsával átverjék oldalát, amelyből vér és víz jöve (Eucharisztia és Keresztség), és éppúgy kell ennek diadalmas keresztnak lennie, mely kifejezi a Második Eljövétel gondolatát, és tekintetünket arra irányítja."

Erről beszél az új-régi „benedeki oltár-elrendezés”, a középén álló magas kereszt, mellette jobbról-balról három-három sudár gyertya; akkor is, ha rajta „a hívek felé” fordulva misézik a pap.

Dobszay László

Tanácsok a Novus Ordo¹ szerinti misének XVI. Benedek pápa szellemében történő bemutatására

XVI. Benedek pápa nemcsak a hagyományos római rítusú misét engedélyezte *Summorum Pontificum* motu propriójával, hanem a Novus Ordo szerinti mise méltó, áhítatos, méltóságteljes bemutatására is útmutatást adott írásaiban, beszédeiben, saját példaadásával, sok esetben azonban meghatározott rendelkezéseivel is. A legfontosabb természetesen az a liturgikus lelkület, melyet ezek a szavak és tettek érzékeltetnek. De a liturgia természetének megfelelően a szellemnek a külső formákban kell megnyilatkoznia: a külső formák közvetítik a szellemet.

Az alábbi tanácsok egy része hivatalos rendelkezésekre támaszkodik. Másokat a pápa példaadásából, nyilatkozataiból, valamint hozzá közel álló főpapok szavaiból és írásaiból olvashatunk ki. De a jegyzéket olyan további tanácsokkal egészíthetjük ki, amelyek ebben a szellemben tökéletesítik a liturgiai gyakorlatot.

¹ Novus Ordo-nak a közbeszédben a II. Vatikáni Zsinat határozatai nyomán megújított római liturgiát nevezzük a korábbi, ún. tridenti rendtartással szembeállítva. Jogilag a római rítus rendes, ill. rendkívüli formájáról kellene beszélnünk, de ez kissé nehézkes lenne egy gyakorlati jellegű írásban, ráadásul elfedné az alábbi javaslatok elvi alapját is. Ti. éppen a „tridenti” volt az a „rendes” forma, amelyet a zsinat megreformálni óhajtott, és történelmileg maguk a reformintézkedések vezettek „rendkívüli” fejleményekhez. Ha tehát eltekintünk az elmúlt évtizedek íratlan szabályokat alkotó liturgikus divathullámaintól, akkor a korábbi formát kell elsődlegesnek tekintenünk és erre alkalmaznunk mindazokat a módosításokat, amelyeket a mai könyvek tartalmaznak. Ha így tesszünk és a két forma közti különbséget a szükséges minimumra kívánjuk szorítani, minden olyan kérdésben, amelyről az újabb szabályok nem nyilatkoznak kifejezetten másként, a régiebb gyakorlat lesz az irányadó.

Valamennyi alábbi szabály összhangban van a zsinat akaratával és a liturgikus rendelkezésekkel. Egyetlen olyan pontot sem talál itt az olvasó, amely ellentétes lenne a zsinati konstitúcióval, a misekönyv rubrikáival és az Isten-tiszteleti Kongregáció útbaigazításaival. Viszont tartalmaz olyan pontokat, melyek ugyan nem kötelező előírások, de a fent említett római irányvonal szellemével összhangban vannak.

Előkészület a misére

1. A pap gondoskodikjék arról, hogy legalább egy (fiú vagy felnőtt férfi) ministráns legyen.² Mivel a felolvasók a benedikált/felszentelt lektorokat pótolják, legyenek azok is férfiak. Lányokat inkább a szkolában alkalmazzunk.

2. A pap a sekrestyében térden állva végezze el a *Praeparatio ad Missam*-ot, vagy legalább egy részét.³

3. Az előírás szerint mossa meg kezeit, és innentől kezdve hagyjon fel a társalgással.

4. Használjon szép, méltóságteljes liturgikus ruhákat, az öltözetnek a hagyomány szerinti valamennyi darabját öltse fel (humerále, alba cingulussal, ha lehetséges, manipulus és birétum, stóla, kazula). Ne éljen az alba+stóla redukcióval.

5. Ahol van, használja a hagyományos („háttalmiséző”) oltárt, és —főleg hét-köznap— ne hanyagolja el a mellékoltárokat sem. Ha ez valamiért nem lehetséges vagy nem célszerű, az oltár a Benedek-oltár mintája szerint legyen elrendezve: eléggé magas kereszt, mely az oltár közepén áll, tőle jobbra és balra szimmetrikusan elhelyezett gyertyák magas gyertyatartókon (legalább 1–1, a főoltáron lehetőleg 3–3). A gyertyák is legyenek elég magasak, ne legyenek tövig égettek.⁴ Az oltár legyen letakarva egy (vagy inkább három) fehér vászonleppellel, melyek közül a legfelső fedje le az oltár teljes felületét (nem csak egy középső csíkot), sőt kétoldalt érjen a földig. Ha rendelkezésre áll, használjuk az oltárelőt (antependiumot) a napnak megfelelő liturgikus színben.

6. A kehely legyen a hagyomány szerint felöltöztetve. A kehelyvélum használata a Novus Ordo szerint is kötelező. A burza és a palla használata tetszőleges, de igen hasznos, és semmi ok sincs mellőzésükre.

² Az illendőségen és a gyakorlati hasznon kívül gondoljon arra, hogy ezzel papi hivatásoknak is ébresztőjévé válhat. Ezért beszéljen távolságtartó szeretettel a ministránsokkal: nem kell hozzájuk leereszkednie, inkább a maga világába engedjen némi bepillantást. Régi papok időről időre reggeliző asztalukhoz hívták a ministránsokat...

³ Ez megfelelő kiegészítése az otthoni készületnek, mert az utcai benyomások, gondolatok semlegesítésével közvetlenül a mise megkezdése előtt formálja a celebráns lelkiületét. Ugyanakkor annál mélyebb hatást nem tehet segédkezőire, annál hatékonyabb liturgikus oktatást nem nyújthat nekik, mintha a pap egyéni (nem a híveknek szóló) áhítatgyakorlatának példáját látják maguk előtt.

⁴ A Szentatya liturgia-teológiai megfontolásból ma már kivétel nélkül ezt az oltárelrendezést használja.

7. A celebráns a sekrestyében ellenőrizze, hogy a misekönyv és az olvasmányoskönyv jelölései (szalagjai) a helyükön vannak-e.

8. Álljon meg csendben egy rövid időre az asszisztenciával együtt, és a hagyományos módon üdvözlje őket fejhajtással. A sekrestyéből a *Procedamus in pace — In nomine Christi amen* párverset imádkozva induljanak el.

Az énekekről

9. A pap és a felolvasó recitálja énekelve a reá tartozó hangos részeket, főleg a vásár- és ünnepnapi misékben minél többször az olvasmányokat is.

10. A zsinat előírása szerint a mise énekeinek *többségét* vegyék a gregorián repertoárból.

11. Ehhez —a liturgikus rendet szigorúan figyelembe véve— hozzáadhatók a többszólamú egyházi műzene és a magyar népénekhagyomány értékes darabjai. Az énekek kiválasztását a hivatalos liturgikus énekek figyelembevételével végezzék.

12. A Szentatya ismételt megnyilatkozásainak szellemében az értéktelen, a templom szentségéhez méltatlan éneket és zenét teljességgel távol kell tartani a liturgiától. Az egyházi könnyűzene még kompromisszumként sem engedhető be a liturgiába.

13. Az előírások hangsúlyozzák, hogy a „tevékeny részvétel” *nem* kívánja meg, hogy a mise minden tételébe bekapcsolódjék a gyülekezet. Az énekesek által előadott gregorián vagy többszólamú tételek alkalmazását magának a liturgiának a felépítése határozza meg.

14. A misén lehetőség szerint szolgáljon szköla. Ha az nincs, álljon egy énekvezető (pszalmista) a gyülekezet élén. Az énekes vagy az énekvezető a gyülekezettel egy térszakaszban helyezkedjék el oldalt vagy középtűt, és ne fordítson hátat a szentélynek.

15. Az ordinárium tételei más énekkel soha (tehát karácsonykor, húsvétkor sem) helyettesíthetők. Bizonyos rendszerességgel énekeljük a hívekkel együtt az ordináriumot latin nyelven. Igyekezzünk mindezt (éneklés, időnkénti latin nyelvűség) a *Credo*-val kapcsolatban is alkalmazni.

16. Lehetőleg mindig szólaljon meg a napi mise propriumanyaga is, s ne éljünk azzal az engedménnyel, hogy a mise introitusát és kommúnióját szükség esetén más énekkel is helyettesíteni lehet.

17. Ha az introitust, kommúniót a gyülekezet nem tudja énekelni, énekelje a szköla vagy a pszalmista. Ha ez sem tudja, akkor énekelve recitálja el a szövegét egy énekes, és ahhoz csatlakozzék egy azzal összhangban álló szövegű népének.

18. A népének alkalmazására megfelelő pontok a misében: gyülekező ének, prédikáció előtt vagy után elhangzó ének, offertóriumot kiegészítő vagy pótló népének, elevációs ének (az úrfelmutatás után), kommúnió előtt vagy után elhangzó áldozási és/vagy hálaadási ének, kimenő ének.

19. A népénekek kiválasztása a szövegnek a liturgia tartalmával való gondos összevetésével, az ének értékének mérlegelésével és egy egészséges nép-ének-pedagógia alkalmazásával történjek.

Az igeliturgia

20. A pap, mielőtt az oltárcsókra felmenne, rövid időre álljon meg a lépcsőnél, és kérje Istentől, hogy illő módon tudja celebrálni a misét. Nem tilos ilyenkor a hagyományos lépcsőimát vagy annak egyes részeit imádkozni.

21. A bűnbánati imádság előtt (és általában a misében) csak igen mértéktartóan alkalmazzon (ha egyáltalán alkalmaz) intések, buzdítások.⁵

22. Az *actus paenitentialis* három formája közül részesítsük előnyben az elsőt (a *Confiteort*). Még szerencsésebb, ha vasárnapi misék előtt *Aspergest* tartunk, így az introitus után mindjárt a *Kyrie* következhet.

23. A vasárnapi nagymisében lehetőség szerint használjunk tömjént.

24. A könyörgések alatt a pap ne a hívek, hanem az oltár felé forduljon.⁶

25. Az olvasmányt, szentleckét lehetőleg ne az evangéliumi ambóttól olvassák.

26. Az olvasmány alatt a sedilénél ülő pap kezeit helyezze előírászerűen kinyitva a térdeire.

27. A homília ne legyen hosszabb 10–15 percnél. Alatta ne használjunk semmilyen szemléltető eszközt, és ne járjunk körbe mikrofonnal, kérdezgetve a hívőktől. A homília tartalma ne távolodjék el a napi liturgia mondanivalójától. A homíliát olykor a szószékről is mondhatjuk.

28. A *Credo*-t helyesebb az oltár és nem a hívek felé fordulva imádkozni.⁷

29. Adjuk vissza az egyetemes könyörgések liturgikus jellegét. Válasszunk hagyományos, kötött szövegű invokációkat, s azokat egy oltárszolgá olvassa.⁸

⁵ Az elszaporodott intelmek mintegy kis-prédikáció jellegét öltik, a mise istentiszteleti jellegét eltérő irányba hajlítják, túlságosan előtérbe helyezik a pap személyét. A túl sok szöveg az elmondottak hatását is gyengíti! A liturgikus intelmek mintájaként és mentségül fölhozott történelmi példák nem hitelesek, mert eredetileg nem improvizatív alkatúak, soha nem a miséből valók, és általában főpapi szertatásokból idézhetők.

⁶ A külső cselekvéseknek, így az irányoknak a liturgia mondanivalójával kell összefüggésben lenniük. A pap akkor fordul közvetlenül a hívők felé, ha az olvasott szöveg őket szólítja meg (tanítások, intések, felszólítások, áldások).

⁷ Milánó és a keleti egyház gyakorlata egyenesen azt tanácsolja, hogy a *Credo*-t már a felajánlás előkészületeként az oltárnál imádkozza a pap.

⁸ Az egyetemes könyörgés nem szorul „kiszínezésre”. A Mindenšzentek Litániája vagy a nagypénteki könyörgések tartalmához igazodva és azok stílusában kell az Egyházért, a pápáért, papokért, hívekért, szenvedőkért és halottakért egy-egy könyörgést mondani. Szükségtelen, hogy e könyörgés a napi olvasmányokat „dolgozza fel”, vagy túlzottan aktualizáljon. A hívek könyörgésének liturgikus jellege voltaképpen azt kívánná, hogy a pap zárókönyörgését az oltár közepénél állva, az oltár felé fordulva mondja. A diakonus szerepét betöltő lektor az invokációkat olvashatja az áldoztatórás előtt állva vagy a hajó közepe táján, szintén az oltár felé fordulva.

Az eucharisztikus liturgia

30. A felajánlást a pap végezze lassú mozdulatokkal.⁹

31. A koncelebrációval csak kivételesen éljünk, és ha igen, akkor a koncebrálók száma legyen mértéktartó.¹⁰

32. A prefációt a pap lehetőleg énekelve (recitálva) imádkozza.

33. A *Sanctus* lehetőleg legyen a nép által énekelt gregorián tétel.

34. Legalább a vasár- és ünnepnap mielőtt imádkozzuk az I. (római) kánont, a hétköznapi misékben esetleg még a III. kánont. A többi kánont ne használjuk.¹¹

35. A konszekráció alatt a pap törekedjék a színekkel való fizikai közelségre, azaz hajoljon az oltárra és mintegy beszéljen rá a kenyérre, illetve a borra. A kehely konszekrációjában Róma utasításának megfelelően állítsuk vissza a „sokakért” fordítást.¹²

36. A kánont bizonyos rendszerességgel imádkozza a pap latin nyelven. A zsinat utasítását követve a népnek tanítsák meg a prefáció válaszait, a *Sanctus*t, az Úrfelmutatás és a *Pater noster* utáni akklamációkat latin nyelven is.

37. A Miatyánk közben és után (s éppúgy a mise többi részében) kerüljük az egyéni invencióból származó, a liturgia stílusával ellentétes modorosságokat.¹³

38. A békecsók a Novus Ordo szerint sem kötelező, így bármikor elhagyható. Mindenesetre a pap csak a hozzá legközelebb állóknak adja át a békét, és a szentélyt semmiképpen se hagyja el! A köszöntéskor ügyeljen ujjaira, amelyek a Szentséggel érintkeztek, azaz kerülje a világi jellegű kézfogást. A hívek is elégedjenek meg azzal, hogy közvetlen jobb és bal szomszédjuknak átadják a békét.

⁹ Nem illik, hogy 20–25 perces prédikációra 1–2 perces felajánlás következzen.

¹⁰ A koncelebrációt a zsinat pontosan felsorolt esetekre engedélyezi. A koncelebráció ugyan szimbolikusan kifejezi a papok egységét, ugyanakkor elhomályosítja azt a teológiai jelentést, amely a celebránsban magát Krisztust látja. A koncelebrációt az újabb római rendelkezések helytelenítik, ha a benne résztvevők a nagy létszám miatt nincsenek fizikai érintkezésben az oltárral és az áldozati tárgyakkal. De az is kíváncsú, hogy a papok időnként egyszerű keresztény hívőként vegyenek részt a szentmisén, másrészt az ún. magánmise egyedülálló áhítatát megtapasztalják.

¹¹ A magánkezdeményezésre létrejött („svájci”) kánonokat, valamint a hosszadalmas IV. kánont, de a rövid, és kétes hitelességű II. kánont is sok jogos tartalmi és liturgiai kritikai érte az utóbbi időkben.

¹² Sajnos a magyar püspöki kar egyelőre nem intézményesítette az Istentiszteleti Kongregáció ezen utasítását. A javítással tehát a pap egy felsőbb rendelkezést érvényesít. A szabályok szigorúan véve nem engedélyezik két további fontos korrekció alkalmazását, ezt a pap lelkiismeretére kell hagynunk: Az *Orate fratres*-ben a téves „áldozatunk” helyett „az én áldozatom és a tiétek” (*meum ac vestrum sacrificium*) lenne mondandó, ugyanis a pap másként mutatja be az áldozatot, mint a hívek, lévén köztük ontológiai és nem csupán fokozatbeli különbség. — Minthogy a felajánlási könyörgéseket a pap csendben mondja, a hívek megbotránkoztatása nélkül lennének mondhatók a régi szövegek. Az újak ugyanis semmit sem fejeznek ki az áldozat motívumából, s ezeket még a Bugnini-iskola követői is elvetik, mivel eredetileg étkelés utáni hálaadási imák. Ez a módosítás azonban már túl esik a Novus Ordo szabályrendszerén.

¹³ Ilyen például az Miatyánk alatt kézfogás, mely egy hamis liturgiaértelmezés és egy német polgári szokás keresztződéséből jött létre és terjedt el.

39. A pap kérje a híveket, hogy az Úr Testét lehetőleg az áldoztatórácsnál térdelve vegyék, s lehetőleg nyelvre fogadják a Szent Testet.¹⁴

40. Világi áldoztatót szabály szerint csak akkor szabad alkalmazni, ha az áldozók nagy tömege miatt a pap képtelen megfelelő idő alatt kiosztani a Szentiséget, és felszentelt személyt nem találunk az áldoztatáshoz.¹⁵

41. Ha a templom több pontján áldoztatnak, erre méltóságteljes, illő helyet válasszunk (leghelyesebb mellékoltároknál). Az áldoztató álljon magasabban (lépcsőn) és körülötte legyen elegendő szabad hely.¹⁶

42. Minden áldoztatónál álljon ministráns tálcával. Ha több áldoztató van, s valamelyikhez nem jut ministráns, kérjünk meg valakit a hívek közül a tálca tartására, vagy adják az áldozók kézről kézre a tálcat. Ahol megoldható, elevenítsék föl az áldoztató kendő használatát, vagyis két ministráns feszítsen ki egy fehér leplet az áldozók előtt.

43. A purifikációt végezze lassú gondossággal maga a pap.

44. Az elbocsátásnál használja a pap a sokféle lehetőség vagy improvizált szöveg helyett az *Ite missa est* formulát.¹⁷

45. A mise után a sekrestyében vegyen illő és tiszteletteljes búcsút segédkezőitől.

46. A mise után ne vesse bele azonnal magát a társaságba, beszélgetésbe, világi gondokba, hanem —ahogy a híveknek is tanítja az Egyház— töltsön néhány percet a sekrestyében a kereszt előtt térdelve hálaadással. Ilyenkor használhatja az e célra szánt hagyományos imádságokat, köztük a *Placeat* kezdetűt, a három fiú énekét a tüzes kemencében, sőt az oltáron végbement megtestesülés misztériumára vonatkoztatva elmondhatja a János-prológust is.

Dobszay László — Kovács Ervin — Földváry Miklós István

¹⁴ Tévedés, hogy a sorban haladó, az állva és kézbe történő áldozást a zsinat rendelte el. A Szent-
atya és szűkebb környezete inkább a hagyományos áldozási szokás mellett van. A térdelve áldo-
zásról úrnapi homíliájában szólt a pápa, s azon a hívek nagy többsége már térdelve és nyelvre
fogadta a Szentséget. Mint ismeretes, az áldozásnál a hívó nem veheti el saját magának a szent-
ostyát. Ahol kevés esély van arra, hogy a térdelve és nyelvre áldozás újból bevezethető, viszont a pap
lelkiismereti okból nem szeretne kézbe áldoztatni, alkalmazhatja a két szín alatti áldoztatást.

¹⁵ A világi áldoztató szükségmegoldás, és nem valamiféle egyházi demokrácia kifejeződése.
Igen visszás, amikor három-négy pap koncelebrál, akik az áldoztatásnál a szentélyben üldölgének,
miközben világiak osztják a híveknek a Szent Testet.

¹⁶ Igen méltatlan, amikor az áldoztató „beleveti magát a tömegbe”, a hajó egy meghatározatlan
pontján megállva, lökdösődés közepette, a szentostyák védelmével nem törődve osztogatja a Szent
Testet.

¹⁷ Ennek magyar fordításai változatosak és sokszor a *missa* szó túlhaladottá vált értelmezéséhez
(„küldetések van”) kötődnek. Általában is igaz, hogy épp a gyakran ismétlődő, rövid, formula-
szerű szövegeknél érdemes ragaszkodni a latin (vagy görög) eredetihez.

A fenti javaslatok egy rendszeres „misézési útmutató” kiindulópontjául szolgálnak. Feladatuk a kérdésről való további gondolkodás, szükség esetén vita elindítása, és biztosan rászorulnak gyakorlati jellegű kiegészítésekre, részletezésre is. A Magyar Egyházzene a továbbiakban is szívesen ad helyt minden idevágó hozzászólásnak. (A Szerk.)

Ranjith érsek, a liturgia vatikáni felelőse a térdelve és nyelvre fogadott áldozásról

A Libreria Editrice Vaticana könyvkiadónál nemrégiben jelent meg Athanasius Schneider karagandai (Kazahsztán) püspök Dominus Est című könyve, melyben a püspök a térdelve és nyelvre fogadott áldozás kérdését elemzi. A könyvhöz Malcolm Ranjith érsek, az istentiszteleti kongregáció titkára az alábbi előszót írta:

A Jelenések Könyvében Szent János elbeszéli, miképpen látta és hallotta a kinyilatkoztatást, s miképpen borult le imádatlalt Isten angyalának lába előtt. (Ap 22,8) A leborulás, az imádó alázattal való térdre ereszkedés az Isten jelenlétének felsége előtt a tiszteletadás olyan megmutatása volt, melyet Izráel az Úr jelenléte előtt szüntelenül gyakorolt. Erről beszél a Királyok első Könyve: „Amikor Salamon befejezte imádságát és könyörgését az Úrnak, felállt az Úr oltára előtt, ahol előbb ég felé tárt kezekkel mindkét térdén térdelt, és megáldotta Izráel egész gyülekezetét.” (3Rg 8,54–55) A király könyörgő testtartása világos ebből: térdén állt az Úr oltára előtt.

Ugyanez a hagyomány az Újszövetségben is követhető: látjuk, hogy Péter térdre borul Jézus előtt. (vö. L 5,8) Így tesz Jairus is, amikor Jézust arra kéri, hogy gyógyítsa meg leányát (L 8,41); így tesz a samaritánus, amikor visszatér, hogy hálát adjon neki, és ugyanígy Mária, Lázár testvére, amikor bátyjának életéért kéri az Urat. (J 11,32) A Jelenések Könyvében egészen általános a leborulásnak ugyanez a gesztusa mindakkor, amikor az isteni jelenlét kinyilvánul. (Ap 5,8 és 14, ill. 19,4)

Szorosan kapcsolódik e hagyományhoz az a meggyőződés, hogy a jeruzsálemi templom az Úr lakóhelye, és ezért a templomban szükségszerűen testileg is ki kell fejezni belső viszonyulásunkat, a mély alázatnak és tiszteletnek érzését az Úr jelenlétében.

Az Egyházban is mélyen él a meggyőződés, hogy az eucharisztikus színek alatt az Úr valóban és ténylegesen jelen van. Amint egyre elterjedtebbé vált a Szentségnek tabernákulumban való őrzése, úgy lett egyre általánosabb az Eucharishtiában jelenlévő Úr alázatos imádatának kifejezésére a letérdelés gyakorlata.

A hit abban, hogy Krisztus valóban jelen van az eucharisztikus színekben, a katolikus Egyház hitének lényegéhez, a katolicizmus legbelsőbb mivoltához tartozik. Nyilvánvaló, hogy nem építhettük volna fel templomainkat, ha ez a hit nem hatotta volna át mélyen az Egyházat.